

Santiago
Rusiñol
Obra completa

ALFONS DAUDET

TARTARÍN ≡
DE TARASCÓ

TRADUCCIÓ _____

PER _____

SANTIAGO RUSIÑOL

Sen agra
S. Rusiñol

TARTARÍN DE TARASCÓ

ALFONS DAUDET

TARTARÍN DE TARASCÓ

TRADUIT

PER

SANTIAGO RUSIÑOL

«A França tot-hom n'es un
poc de Tarascó.»

ANTONI LÓPEZ, EDITOR, LLIBRERÍA ESPANYOLA

Rambla del Mitj, 20, Barcelona

Santiago
Rusiñol
Obra completa

Santiago
Rusinol
Obra completa

AMIC LEON DAUDET:

Quan un troba un bon llibre, en la vida, un d'aquells que són tan escassos, d'aquells que tens d'agrahir-los-hi que t'hajin fet plorar un moment, o t'hajin dut l'alegria al cor, es té ganes d'anar a trobar als amics i dir-los-hi: Aquí vos porto un bon company: llegiu-lo, que si el llegiu l'estimareu. Vull que sentiu el goig que jo he sentit: qu'admireu lo que jo he admirat, i si la virtut d'entussiasme's comunica al nou lector es un nou lligam qu'uneix als qu'hem sentit del meteix modo.

Si aquesta obra en té de lligams, bé prou que t'ho he dit moltes vegades. El qu'estima al Tartarín se li pot ser amic desseguida. Es un llibre que reconforta. Quan dos l'han assaborit ja poden tenir franquesa. Quan dos l'han estimat ja poden anar del braç. Es un llibre que té el dò de fer tornar expansiu el cor; que fa ser generós am tot-hom; que fa cantar, que desvetlla, que dóna ganes de parlar amb els desconeguts que's troben; de fer seure a la taula d'un al primer caminant que passa, i brindar amb ell, i canviar-hi confiden-

cies; que fa dalit de donar coratge an els que pateixen de tristesa; que fa tutejar a la bona gent i fa dir an els llegidors: «Tu has llegit el «Tartarín»? doncs tòcala qu'ets un bon home.»

Ja el poble, ja aquell Tarascó l'escampa per tots costats aquêt dò de la franquesa. Jo no sé si és com al llibre aquêt poble, però fa ganes de que ho sigui, i fa ganes de serne fill. Encare un no veu el dibuix d'aquells homes vessant franquesa, honradesa, ingenuitat, fets de pa que Déu n'hi dò, i nobles com els cavalls grossos, un voldria fer-hi coneixensa, perquè ja sap que hi seria amic. Tots són bons. El brau capità Bravida's veu que no ha fet mai desgracies; els remeis d'en Bezuquet se sent que no porten malicia, i les armes d'en Costecalde's comprèn que no més maten gorres. Tot-hom és de bé: fins el lleó, fins la Baia, fins el camell i la diligencia, i és tan gran l'atracció que un sent per aquells homes imaginaris, més de debò qu'els de carn i òssos, que un voldria trobar an en Bezuquet, i dir-li tot agafant-lo pel braç: «*Hé! bé. Bezuquet, aném fins a la Camargue? i Pecäire? com aném, bon farceur de Costecalde? i autrement, capità Bravida, torném a carregar la pipa*» i anar a cantar amb ells, la *nostre*» i canta que cantaras ageguts sota una olivera, o a l'ombra de un parral, veient penjar les gotes d'or d'aquells pàmpols d'esmeragda.

Mai la tinta ha rebut claror com l'ha rebut aquét Tartarín. El sol hi bat com a Provença: un sol ros, esplendent, que fa tornar les planes daurades; un sol que baixa de un cel blau i vibra entre la polsaguera, un sol de ruines am pàmpols, d'oliveres tremoloses, un sol que fa reventar les cigales, però las fa reventar cantant la *seva*. Els homes hi viuen bé an aquestes planes de llum. Són espansius, no tenen secrets, ni volen mal a ningú. Si ploren es un plor general i els uns aconsolen als altres; si s'enganyen, s'enganyen a n'ells mateixos, si diuen una mentida la creuen; i si algú els vol mal l'esvaloten i ploren d'haver-lo esvalotat. Mai hi trobareu un traïdor: si hi fos el sol el convertiria o el treurien a farses del poble. Mai hi trobareu un desgraciat: el que pot veure un cel sense boires no'n pot ser del tot de desgraciat; ni mai hi trobareu una lletgesa, i es que la lletgesa en fuig del que du claror a la cara, i honradesa ane l'ànima! Homes, plantes, rius i montanyes, tot està banyat de simpatia: per tot hi cau un sol de noblesa que fa ganes d'anar-lo a pendre.

I an aquét gran Tartarín el riure hi es franc, hi es ample, hi es obert com les portes de les cases. El somriure de la gent no porta l'amargor an els llabis dels desenganyats de la vida. Aquí no'ls desenganya res. No tenen temps de donar l'abast a les ilusions que des-

capdellen; aquí no hi cerqueu intrigues, ni envejes, ni unglades, ni males passions; tot-hom es una familia, sempre a punt d'anar a fer costellades, de tirar la gorra enlaire i de fer sortir les coples, que'l malhumorat no hi pot viure. Aquí no'n cerqueu de neurastenics; sang vermella, vi del Roden; i crits! crits a tot-hom i a tot arreu!... i avui dia que certs poetes del nord han fet una religió del silenci, avui dia que tants escriptors d'allà dalt ens omplen el cap de tracendències i'ns buiden el cor d'esperances; avui que tots patim de la tassis; que les escoles s'empaiten i els programes s'empessonen; qu'encare no trobem una deria la vestim de lletra maiuscula; avui que tot ho comensém am pretencions i tot ho fem acabar amb *ismes*, es d'agrahir de trobar un llibre burleta sense mossegar ironic sense amargor, i que cridi, que cridi amb entussiasme! Si amic, amic meu; la joia es la salut de l'ànima, i el teu pare va ser un gran artista i un gran metge.

Que Déu li pagui aquesta bona obra. Si jo fos mestre el faria llegir als infants, perquè aprenguessin, de petits, que per estar massa serio en la vida s'han de tenir les orelles molt llargues o l'intel·ligència molt curta; si fos metge el donaria an els malalts, perquè's riguessin dels mals i d'aquells que no saben curarlos; si fos escarceller an els presos, perquè aprenguessin de cor que rient no s'assessina, i que'l riure entendreix les ànimes, i si

fos mare an els fills, perquè'ls guardés l'ale-
gria... però com que no soc res d'això, no més
he pogut fer una cosa : traduir-lo am la me-
llor voluntat.

Si no he complert bé la tasca, dugues coses
no més m'encoratgen. Que la llum del llibre és
tan gran, que fins passant pel vidre entelat de
la meva traducció encare hi haurà un raget de
sol i que el teu pare'm perdonarà. Era tan bó
i sabia tan de compadir, que si el llegeix des-
de la gloria, a cada falta que hi trobi tindrà
un somriure de bondat, i el que somriu... es
que perdona.

SANTIAGO RUSIÑOL.

Santiago
Rusiñol
Obra completa

EPISODI PRIMER

A TARASCÓ

I

EL JARDÍ DEL BAOBAB

La primera visita que vaig fer a Tarascó, ha quedat a la meua vida, com un fet inesborrable. Fa més de quinze anys, que vaig anar-hi, i m'en recordo molt més que si hagués sigut ahir. L'intrèpit Tartarín, vivia allavors, aixís que s'entrava a la vila, a la tercera casa a mà esquerra de la ruta d'Avinyó. Una casa tarasconesa, amb el seu jardí al davant, balcò al darrera, parets blanques, persianes verdes, i tot un niu de cira-botes al mateix peu de la porta, jugant, dormint o prenent el sol, amb el cap a sobre la capça del llustre.

De fòra, la casa no tenia cap aspecte.

Ningú s'hauria cregut al davant de la casa

d'un heroe, però entrant-hi... redeu!, entrant-hi! ja ho crec que'n tenia d'aspecte!..

Desde'l sotarrani a les golfes, tot! però tot! fins el jardí, en tenia posats d'heroisme!..

Com el jardí d'en Tartarín no n'hi havia dos de semblants a l'Europa! Ni un arbre del terror, ni una flor de França! Res més que plantes ben forasteres. Allí l'arbre de la goma, la carbaçera, l'arbre cotoner, el plátano, la palmera, un baobab, els nupals, la figuera de moro, la figuera de Berberia, allò de creure's talment al bell mig del cor de l'Àfrica. Es clà que no era tot de la mida natural: els cocoters, per exemple, eran com una remolatxa; el baobab, (*l'arbre gegant, l'arbor gigantea*), estava a pler a dintre d'un test, però i què? Que no era prou per Tarascó? Era tant, que les persones de la vila, que'l diumenge havien sigut admeses a contemplar el baobab, s'entornaven admirades.

Afigureu-vos, doncs, cavallers, l'admiració que vaig rebre, a l'atruveçar aquell jardí, i la forta sotragada al entrar al despaig de l'heroe.

Aquêt despaig, una de les curiositats de la vila, era an el fons del jardí, obert a peu plà per una porta vidriera, i sota meteix del baobab.

Afigureu-vos una gran sala, atapaïda, guarnida de dalt a baix de sabres i de fusells. Allí tota mena d'armes, de tots els països del món: allí carrabines, rifles, trabucs, ganivets corses,

ganivets catalans, ganivets-revolvers, ganivets-punyals, troncs malais, cops-de-puny, trenca-testes, maçes hotentotes, llaços megicans, i què sé jo! i demaneu-ne allí d'armes!

Allí el Sol, amb una lluentor terrible, fent llampegar l'acer dels tallants i les culates dels fusells, per fer-vos més pell de gallina... però, lo que vos calmava bon xic, era l'ordre, el gran ordre i l'endrecament d'aquella ganiveteria. Tot estava arrengherat, cuidat, respallat, marcat com a casa l'apotecari. Un lletreret bona persona vos deia:

Fletxes enmatzinades, tingueu compte!

Armes carregades. Desconfieu-ne!

Lo qu'és sense aquèts rètols, no hauria pas gosat entrar-hi.

Al mig del despaig, hi havia posada una tauleta. Sobre la taula, una ampolleta de Rom; una *blaga* turca, els Viatges del capità Cook, les noveles de Cooper i les de Gustavo Aymar; narracions de caça; la caça de l'ós; la caça del falcó, la caça del elefant, etc... i per fí, al davant de la tauleta, un home assegut, de quaranta a quaranta cinc anys, petit, gros, molsut, rorenc, en mànegues de camisa, en calсот de franela, barba curta, i ulls flamejants: un llibre a la mà, i l'altra enlairant una pipa amb una coberta de ferro, llegint quí sab quin con-

te terrible de caçadors de cabelleres, amb el llabi de baix enfora i una ganyota feréstega, que donava a la seva cara de rentistet de Tarascó, la meteixa ferocitat bonhome, que regnava en tota la casa.

Aquest home era en Tartarín. En Tartarín de Tarascó. L'intrèpit, el gran; Tartarín l'incomparable.

II

*Ullada general ane la bona vila de Tarascó
y an els caçadors de gorres.*

II

ULLADA GENERAL ANE LA BONA VILA DE TARASCÓ I AN ELS CAÇADORS DE GORRES.

An els temps de que parlo en Tartarín de Tarascó no era el Tartarín d'avui dia, no era el gran Tartarín, el Tartarín tan popular en tot el mig-dia de França, però ja era el rei de Tarascó.

Espliquém de què li venia aquêt reialme.

Per de prompte suposo que ja sabeu qu'allí, de desde el més xic al més gran, tot-hom és donat a la caça. La caça es la passió tarasconesa, i ho és desde aquells temps mitològics que la Tarasca nadava en els aigua-molls de la vila i els homes de Tarascó feien batudes per caçar-la. Ja veieu que fa forsa estona.

Encare avui dia tots els diumenges al matí, tot tarasconès que ho sia surt a fòra del recin-

te, am tants de sarrons a l'esquena, fusells a l'espatlla, i am tan terrabastall de goços, de fures, de trampes i de corns de caça, que vos dic qu'és hermós de veure. Per desgracia lo que falta és caça. De caça no n'hi ha, ni per mostra.

Per bestia que sia la bestia acaba per escarmarse, a la llarga.

Als voltants de Tarascó els caus són vuits, els nius son abandonats, i ni una merla, ni una guatlla, ni un trist conillet, ni un miserable culblanc es troba a més de cinc lleugues.

I a fè de Déu que son temptadores les serrelades tarasconeses, ab la seva flaire de murtre, d'espigol i de romaní! que són ben mangivols els moscatells inflats de sucre escalonats aprop del Roden!... però Tarascó és allí derreta, i Tarascó es molt mal vist per la gent de pèl i de ploma. Les meteixes aus de pas fan la creu a les llibretes de ruta, i fins quan els anecs selvatges que atraveçan fent grans triangles per sobre de la Camargue, veuen de lluny els campanars de la vila, el que va a davant de la tropa's posa a cridar tan com pot: «Tarascó! *Ojo!* aquí hi ha Tarascó» i tot l'esbart fa marrada.

Total, qu'en qüestió de caça no queda més que una llebra en tot el país: una llebra vella i astuta; una llebra que s'ha escapat per un voler de Déu de miracle, de les setembrades tarasconeses i que s'ha entossunit a viure-hi. A

Tarascó tot-hom la coneix la tal llebra. Fins té nom. Li diuen la *Rápida*, i si bé se sap que té el jas a les terres d'en Bompard (lo que sia dit entre parèntessi li ha triplicat el preu de la finca) ningú ha pogut atrapar-la.

Avui dia no més hi ha dos o tres tossuts que s'empenyen a empaitar-la.

Però els altres ja'n porten dol, y la *Rápida* ha passat fa estona a ser superstició local, i això que'l tarasconès n'és tan poc de natural supersticiós que menja orenetes en salsa, si es que per etzar en troba.

I doncs què? 'm preguntareu. Ja qu'escasseja tan la caça, què fan el diumenge els caçadors?

Què fan?

I què han de fer, la bona gent! Van al camp, van als voltans de la vila, caminan dos o tres horetes, s'acoplan cinc o sis de colla, s'ajeuven a l'ombra de un pou, d'una paret vella, d'una olivera; treuen del fons del sarró un boçí de bou a la doba, els alls crus, el llangoniçot, les seves anxoves i vinga un bon esmorçar, veu-seuho-aquí! i que durí! i regat de vi del Roden, d'aquell vi del Roden qu'arrenca cançons i rialles.

I després, i quan ja han acabat, aixecar-se, xiular als goços, carregar els fusells i a caçar. Es dir, a agafar cada hu la gorra, tirar-la tan enlaire com poden, i al vol, al 6, o el 5, o el 2, o lo qu'han convingut d'avinença, el que

ha foradat més gorres ser proclamat rei de la caça, i ab la gorra foradada al cap demunt del fusell, entrar el vespre triomfalment a Tarascó, entre crits, coples y gresques.

Conteu-ho, am tot aquêt trangul, de quina manera augmentarà el comers de gorres de caça. Fins hi arriba a haver sombrerers que'n venen de foradades pels caçadors poca-manyes, però això sí, no's coneix més qu'en Bezuquet, l'apotecari, qu'en compri. Es una acció que deshonra.

Però, per això de caçar gorres ningú com en Tartarín. Cada diumenge al dematí sortia am una gorra nova. Cada diumenge a la tarde arribava am un pellingo. Allí a la casa del Baobab els magraners n'eren plens d'aqueixes despulles glorioses. Tot-hom el tenia per mestre, i com qu'en Tartarín sabia a fons els còdics dels caçadors, i com qu'havia llegit tots els manuals de tota mena de caçeres, de desde la caça a la gorra a la del tigre de Birmania, aquells senyors de la vila, en totes les discussions el tenien pel gran entès en justícia cynegètica.

Cada dia, de tres a quatre a casa del armer Costecalde's veia un home groixut, seriós, la pipa a les dents, assegut en silló de cuiro vert, al bell mig de la botiga, voltat de caçadors de gorres, tots drets i tot-hom cridant. Era'l meteix Tartarín. En Tartarín de Tarascó, mitat Salomó mitat Nemrod, fent justícia.

III

NAN! NAN! NAN!

SEGUEIX EL COP D'ULL GENERAL SOBRE LA BONA
VILA DE TARASCÓ.

Ademés de la passió de la caça, la forta raça tarasconesa'n tenia un'altra de passió. Les romances. Lo que s'arriba a gastar de romances an aquell poble, fa fredat. Totes les velluries sentimentals que s'han anat esgrogueint a sota de les escobertes, es troban a Tarascó plenes de joventut i esclat. Totes són allí, totes! Cada familia té la seva, i ja ho sap tot-hom per la vila que cada familia té la seva!.. Per exemple, se sap, que la d'en Bezuquet, l'apotecari, és de...

Tú, blanca estrella que adoro...

La de l'armer Costecalde:

Vols venir tú, a les cabanes?...

La del registrador de la propietat:

Si jo fos invisible, ningú'm veuria may!

i aixís arreu per tot Tarascó. Dugues o tres voltes per setmana, es reuneixen per les cases, els uns a les cases dels altres, i un cop units, se les canten. Lo qu'és més corprenedor, és que sempre són les mateixes, i que am tan temps que se les canten, aquests bons tarascosos, no sentin desig de canviar-les. Les families, de pares a fills, se les deixen, i no tingueu temor que les baratin. Són sagrades! Mai, però mai se les enmatlleven. Mai passarà pel magí an els Costecaldes de cantar les de'n Bezuquet, ni an els Bezuquet les dels Costecaldes. I conteu-ho si ja les deuen saber de cor am cuaranta anys de cantarse-las. Però cada hù guarda la seva, i viu content am la seva.

Per les cançons com per les gorres, també en Tartarín era el primer, i la ventatja que tenia per sobre'ls seus conciutadans, era una ventatja tremenda! En Tartarín de Tarascó no tenia cançó propia. En Tartarín les tenia totes!

Però totes!

El mal és que costava un bullit del diable de poguer-lo fer cantar. Desenganyat de jove-net, d'això dels èxits de saló, s'estimava més engolfar-se an els seus llibres de caça, o passar la vetlla al cercle, que arrancar sospirs de l'ànima davant d'un piano de Nimes, entre-mig de dugues espelmes. Estava molt per damunt, ell, d'aquestes parades musicals. Això sí, alguna vegada, quan sentia que feien musica a la farmacia Bezuquet, com aquell qu'entra badant, després de fer-se ben pregar, consentia a cantar el gran duo, del «Robert el Diable», am la senyora Bezuquet, mare, i allí haurieu sentit un duo!.. Qui no l'ha sentit no sap qu'és musica, ni ha escoltat mai res que s'ho valgui! Jo encare que visqués cent anys, el veuria el gran Tartarín, apropant-se vora el piano, solemnial, recolzat, amb una ganyota a la cara, sota el reflexe verdós de les boles del mostrador, probant d'expressar amb aquella cara de tanta bondat bonifacia la expressió terrible i satànica d'aquell «Robert el Diable!» Aixís que havia plantat, tremolava tot el saló! Es veia ben bé que n'anava a passar una de grossa. Després d'un silenci, la senyora Bezuquet, mare, començava, acompanyant-se:

*Robert, tu a qui estimo,
Que has rebut ma fè!
Ja veus mon esglai (bis)*

Tén pietat de mi!

I de tu també.

i afegia, am veu ben baixa:—Apa, Tartarín. A vós!... i en Tartarín de Tarascó, amb els braços estirats, el puny clos, i les ales del nas tremoloses, deia dos o tres vegades amb una veu formidable que retronjava com un trò en les entranyes del piano: «No!.. No!.. No!..» pronunciant: Nan!.. Nan!.. Nan!.. com a bon meridional, i la senyora Bezuquet, mare, reprenia altra vegada:

Tén pietat de mi!

I de tu també!

I Nan! Nan! Nan! udolava en Tartarín! i... la cosa quedava aquí! Ja veieu que no era llarga l'estrofa, però el Nan! d'en Tartarín era tan ben enjogat, tan ben expressat, tan ben endemoniat, que una frisança d'esglai corria per la farmacia, i un Nan! a darrera l'altre els hi feien tornar a dir, fins a quatre o cinc vegades.

Després, s'aixugava el front, somreia a les dames, feia l'ullet an els homes, i retirant-se triomfador, amb un posat desdenyós, s'en anava vers el cercle, i deia an els amics que trobava:—Vinc de casa els Bezuquets, de cantar el «Robert el diable!»

I lo més bonic és que s'ho creien!..

IV

Ells!!!

IV

ELLS!!!

A tot aquêt floret de mèrits, devia en Tartarín de Tarascó la seva gran estima en la vila.

Aquêt rediable d'home s'havia fet séu a tot-hom.

L'exèrcit estava per en Tartarín. El brau comandant Bravida, capità de vestimenta retirat, deia d'ell: És un punt; i cregueu que'l comandant sabia lo qu'era un punt, am tants com n'havia vestit.

La magistratura estava per en Tartarín. Dos o tres cops, i en plè tribunal, el vell president Ladeveze, havia dit parlant d'ell:

És un caracter, cavallers!

En fí, el poble estava per en Tartarín. La seva amplaria fornida, el séu modo de cami-

nar, aquell aire, un aire de cavall de corneta, que no l'espanta el terratremol; aquella reputació d'heroe que no se sap de òn li venia, certes distribucions de centims al cira-bòtes de la porta, n'havien fet un lord *Seymour*, de veïnat, i un rei dels mercats tarasconesos.

An el moll, el diumenge a la tarde, quan tornava de caçar, am la gorra a dalt del canó, ben cinglada l'americana, aquells camalics del Ròden, el saludaven am respecte, i ensenyant-se de cua d'ull aquells bíceps gegantins que li rebotien pels braços, es deien, tot baix, els uns an els altres:

Això és un home sapat. Mireu-lo! «Té els muscles dobles.»

Tal com sentiú! «Els muscles dobles.»

No més hi ha Tarascó, per sentir-se aquestes coses.

I veieu lo que són els gènits. A pesar de tot, am tants mèrits, am tants muscles dobles, amb el ben voler de tot el poble, am la preciosa estima del brau comandant Bravida, capità de vestimenta retirat, en Tartarín no era feliç! Aquêt poble, li venia estret, li pesava, i l'ofegava. I la veritat sia dita, per un natural heroic com era el séu natural, per un'ànima aventurera, boja, que sols somiava en batalles, curses de cavalls per les pampes, grans carreres, deserts de sorra, terratremols i màni-gues d'aigua, tenir d'anar cada diumenge a fer la batuda a la gorra, o justícia a casa de l'ar-

mer Costecalde, francament, era poca cosa. Pobre i estimat gran home! És clar que n'hi ha pera consumir-se!

En và, per aixamplar l'horitzó, per oblidar una mica aquell cercle de la plaça del mercat, vivia entre vegetacions africanes i baobabs; en và apilotava armes sobre d'armes, Krists malais sobre Krists malais; en và s'entatxonava la testa de lectures novelesques, cercant, també en và, com l'immortal Don Quixot, a arrencar-se, per l'empenta dels seus somnis, de les esgarrifoses urpes de la realitat despietada. Ai! Tot lo que probava i lo que feia per apagar la sed d'aventures, no servia més que per assedegar-lo. La vista de tanta armamenta, el mantenia en un estat de còlera i excitació. Els séus rifles, les seves fletxes, els séus *lassos*, li cridaven: Batalla i Via fòra!; en les branques del baobab hi xiulava un vent de viatges aconsellant-lo malament, i no més li faltava en Gustau Aimard, i Finimore Cooper, per acabar de rematar-lo!

Ah! què vegades i vegades, an aquells migdies d'estiu, quan llegia sol, voltat de les seves armes; què vegades en Tartarín s'aixecava bramulant! Què vegades llençava el llibre, i s'en anava a la paret i despenjava una espasa d'aquelles de la panoplia!

El pobre home, oblidant-se qu'era a casa seva, a Tarascó, amb un mocador lligat al cap, i no més en calsetets, posava els llibres

en pràctica, i exaltant-se am sa propia veu, cridava alçant la destal:

«Que vinguin, ara! Que vinguin, *ells*; que'ls espero!»

Ells?

I qui eran aquêts *ells*!

No ho sabia del cert qui eren!.. Eren ells! veus-ho-aquí! *Ells* era tot allò que ataca... tot lo que combat... tot lo que mossega... tot lo que esgarrapa... tot lo que udola... tot lo que brama. *Ells*!.. Eren l'indio sioux en plena dança guerrera amb el blanc esclavisat; l'ós grisenc de les montanyes rocoses, brandejant i llepant-se el morro am la llengua plena de sang; el tuareg del desert, el pirata de Malaia, el bandoler dels Abruzos... *Ells*! es dir: la guerra, els viatges, l'etzar, l'esclat i la gloria!..

Més ai! l'intrèpit tarasconès, ja podia cridar *ells* a vendre, desafiar-los i incitar-los. *Ells* no venien, ni atacaven!

Què hi haurien vingut a fer, bona negada tinguessin!

Res no hi haurien vingut a fer!.. però en Tartarín els esperava. Els esperava a totes hores, però sobre tot a la nit! quan s'en anava cap al cercle.

Santiago
Rusiñol
—Obra completa

V

Quan En Tartarín anava al Cercle

V

QUAN EN TARTARÍN ANAVA AL CERCLE.

El templer, preparant-se a fer una sortida contra l'infidel sitiador; el *tigre* xino guarnint-se per la batalla; el guerrer comanxí entrant per el viarany de la guerra; no era res, comparat amb en Tartarín de Tarascó, quan s'armava de cap a peus, per emprendre-se-les cap al cercle, allí a les nou de la nit, una hora després d'haver tocat a *retiro*.

Xafarranxo de combat! com diuen els mariners.

A la mà esquerra's posava un cop-de-puny, am punxes de ferre; a la mà dreta un espasí; a la butxaca de la esquerra, un trenca-closques; a la de la dreta, un revólver i un Krist malai a sobre el pit, entre samarreta i franel·la. Això

sí, mai cap fletxa enmantzinada; d'armes desleials no'n gastava!..

Avans de sortir, entre l'ombra i el silenci de la seva sala d'estudi, s'ensajava una estoneta; tirava al fons; tirava contra la paret, revinclava els muscles; prenia les claus i atravessava el jardí, seriament, sense portar pressa. A l'inglesa, cavallers! El verdader coratge és a l'inglesa. Al fons del jardí, obria la porta de ferre. L'obria ben bruscament, violentment, que rebotés contra la tanca!.. Si *ells* haguessin sigut derrera, compteu quina esclafamenta!.. Però, desgraciadament, no hi eren!.. *Ells!* No hi eren mai al derrera!..

Un cop la porta ben oberta, sortia, donava un cop d'ull a la dreta, un altre cop d'ull a l'esquerra, tancava de revolada, donava dugues voltes a la clau, i endevant: es posava en marxa!

Per la ruta d'Avinyó no's veia ni un gat per remei. Portes closes, finestres apagades. Tot negre. Sols de tant en tant un fanal, pampalluguejant feblement entre la boira del Ròden!

Sublím, superb i reposat, en Tartarín de Tarascó, s'engolfava en plena nit, fent sonar els talons a compas, i fent saltar esquitxos de foc, am la punta del bastó, al picar contra les pedres. Tant si anava pels bulevards, com pels carrerons estrets, tenia especial cuidado d'anar pel mig de la via; precaució excelent i pruden-

ta, que vos permet veure el perill, i sobre tot vos prevé de que caigui a sobre vostre, lo que en les nits de Tarascó sol caure per les finestres. Al veure tanta prudencia, suposo que no creureu qu'en Tartarín tingués por! No en tenia, però's guardava.

La proba millor, que no'n tenia, que en compte d'anar-se'n al cercle per la ruta natural, anava a voltar per la vila, és dir: pel camí més llarc, pel més negre, per allí ont és plè de carrerons, de desde òn s'entreveu el Ròden, amb una vaguetat qu'espatterra! El pobre home, esperava a totes hores que d'un dels reconcs salta-marges, *ells* sortirien de la fosca i se li tirarien a sobre. I a fè de Déu, que haurien estat ben rebuts! Vos juro que n'hauria fet feina! Però ca! per la seva mala desgracia mai, però mai! en Tartarín de Tarascó, va poder tenir la sòrt d'un *encuentro*. Res! Ni un goç! Ni un borratxo! Res!

Tot lo més una falsa alarma. Soroll de passos i veus somortes. «Cuidado»'s deïa el brau Tartarín, i's quedava plantat al séu lloc, soncavant la fosquetat, prenent aire, i posant una orella a terra a la manera dels indios... Els passos s'apropaven poc a poc. Les veus es sentien més clares... No hi havia dupte... Eren *Ells*. *Ells*, que arribaven, *ells* qu'eren allí meteix. Ja en Tartarín, traient espurnes, batent-li el pit com una manxa, es replegava en *sí* meteix com un jaguar a l'aguait, a punt del salt

terrible. Deixant anar el séu crit de guerra... quan de cop, del fóns de la sombra, sentia veus de gent de bé, cridant-lo tranquilament:

—Vatua'l món! Si és en Tartarín. Vaja, bonanit, Tartarín.

Maliatsiga! L'apotecari Bezuquet, que venia am la familia de cantar la *seva* cançó de casa dels Costecaldes! Bonanit, rondinava en Tartarín, furiós del seu engany; i *ferotxe*, amb el bastó enlaire, s'enfonzava cap a la fosca!

Aixís qu'era al carrer del cercle, l'intrèpit tarasconès, s'esperava encare un moment, passejant-se, avans d'entrar, amunt i avall devant de la porta... Per fí, cansat d'esperar-los i sabent de cert qu'*ells* no vindrien, mirava vers l'ombra, am mirada de desafio, i murmurava furiós: Res! Res, i mai Res!..

I el bon home, entrava a fer la manilla, amb el séu amic el comandant.

Santiago
Rusinol
Obra completa

VI

Els dos Tartarins

VI

ELS DOS TARTARINS

Amb aquesta taleia d'aventures, aquesta necessitat d'emocions fortes, aquesta bogeria de viatges, de carreres a coll-i-bè del dimoni, com dintre podia ser qu'en Tartarín de Tarascó, no s'hagués mogut mai de Tarascó?

I és veritat. Fins als quaranta cinc anys l'intrèpit tarasconès no havia ni una sola volta dormit a fòra de la vila. Ni tan sols havia fet aquell famós viatge a Marsella, que's regala tot bon provençal aixís qu'entra a major edat. Am prou feines si coneixia Belcaire, i a fè que Belcaire no és pas gaire lluny de Tarascó, no més s'ha de passar el pont per anar-hi. Desgraciadament, aquest pont, el vent se l'ha endut tantes vegades, és tan llarc, tan trenca-díç, i el Roden és ample an el indret que l'atra-

vessa, que francament! Facin-se'n càrrec...
 Rès! En Tartarín de Tarascó s'estimava més la terra... ferma.

Lo que sí hi ha que confessar, és que a dintre del nostre heroe, hi havia dugues naturaleses que's portaven la contraria. «Jo'm sento dos homes» ha dit no sé quin Pare de la Iglesia. Doncs lo meteix hauria pogut dir en Tartarín, que portava a dintre séu l'ànima de Don Quixot, am sos afanys cavallerescs, amb els meteixos ideals heroics, am la meteixa follia a lo grandió i romantic, però desgraciadament sense tenir el còs del cèlebre *hidalgo*, aquell còs ossat i magre, aquella excusa de còs, que la vida material no hi podia donar dentellada, capaç de passar vint nits, amb un grapadet d'arroç i sense treure-s la coraç. El còs d'en Tartarín, al revés, era un còs bona persona, un còs gros, pesant, molt sensual, grassonet, plè de desitjos burgesos i d'exigencies de sa casa; el còs panxut i sapat del immortal Sancho Panza.

Don Quixot i Sancho Panza, d'una peça, afigureu-vos quina lliga, quina lluita i quin carnatge! Quin hermós dialeg podrien escriuren Sant Llucià i Sant Evremont, del dialeg dels dos Tartarins, el Tartarín Quixot i el Tartarín Sancho! Tartarín Quixot exaltat, pels contes de Gustau Aimard, cridaria: «Marxo!»

Tartarín Sancho, pensant en el reumatisme: «Em quedo.»

Santiago
Rusiñol
Obra completa

Tartarín Quixot, (molt exaltat)

Omplé-t de gloria, Tartarín!

Tartarín Sancho, (am molta calma)

Tartarín, omplé-t de franel·la.

Tartarín Quixot, (més exaltat)

Ah! aquests rifles de dos tirs! aquestes da-
gues, i aquests llaços!

Tartarín Sancho, (am més calma)

Ah! les ermilles de punt de mitja! les jono-
l·leres tebiones, les gorres de dormir amb ore-
lles!

Tartarín Quixot, (fòra de si)

Una destral! Que'm donguin una destral!

Tartarín Sancho, (crident a la minyona)

Joana! El méu xacolata!

I aquí, compareixia la Joana, portant-li el
séu xacolata, calentó, espès, perfumat, am la
torrada d'anís, que feien riure a Tartarín San-
cho, i ofegaven la cridoria de Tartarín-Don
Quixot.

I veus-ho-aquí les circumstancies perquè en
Tartarín de Tarascó, no hagués sortit de Ta-
rascó, ni una vegada a la vida.

Santiago
Rusiñol
Obra completa

VII

Els Europeus a Shang-Hai
L'Alt Comerç. Els Tartres
Tartarín de Tarascó es un farsant?
El miratge

VII

ELS EUROPEUS A SHANG-HAI
L'ALT COMERÇ. ELS TARTRES
TARTARÍN DE TARASCÓ ÉS UN FARSANT?
EL MIRATGE

Una vegada, que de què, an en Tartarín li faltà poc, perquè empengués un gran viatge.

Els tres germans Garcio-Camus, tarasconesos, establerts allà a Shang-Hai, li havien ofert la direcció d'un dels despatxos d'allà baix. Això! Aquesta vida feia per ell! Negocis considerables, tot un món de dependents a manar; relacions comercials am la Persia, i am la Rússia, i am la Turquia asiàtica, en fí: allò que s'en diu l'alt comerç!

I quina alçaria que tenia la paraula d'alt comerç, en boca d'en Tartarín!

Además, la casa dels Garcio-Camus, encare tenia una ventatja. De tant en tant hi anaven els Tartres, i quan hi anaven els Tartres, a corra-cuita i no hi som a temps, tenien de tancar les portes; els dependents prenien l'arma, s'issava bandera de Cónsul, i pan! pan! per les finestres, aquest vull aquest no vull! sobre els Tartres!

L'entusiasme terrible am que Tartarín Qui-xot va rebre la proposició, és inútil que vos el digui; per desgracia en Tartarín-Sancho, no era del mateix parer; i com que era el més toçut, no's va poguer arreglar el negoci. En la vila se'n va parlar molt. Marxará? No marxará? Jugo que sí! Jugo que nó! la cosa va ser un succés. Per fí, en Tartarín no va marxar, però el fet el va honrar moltíssim. Que de què haver estat a Shang-Hai o estar-hi, per Tarascó és lo mateix que haver-hi estat! De tant parlar del viatge que havia de fer en Tartarín, van creure que ja n'havia tornat, i al vespre, allí an el cassino, tots aquells senyors del cercle, li demanaven referencies de la vida de Shang-Hai, sobre les costums, sobre el clima, sobre l'opi, i l'alt negoci!

En Tartarín, ben informat, els donava amablement, tots els detalls que demanaven, i a la llarga, fins el bon home, ja no sabia de cert, si hi havia estat a Shang-Hai! Aixís és que de contar per centes vegades una correia de Tartres, acabava per dir naturalment:

«Allavors vaig armar la dependencia, vaig fer issar la bandera consular, i pap! pap! per les finestres, vinga fer foc an els Tartres!

I quan sentien contar això, tot el cercle tremolava.

—Doncs aixís, en Tartarín, era un grandíssim embustero?

—Nò, i mil cops nò! No en tenia res d'embustero.

—Però, bé ho devia saber que no hi havia estat a Shang-Hai?

Es clà que sí, que ho sabia. Però...

Però... escolteu. Ja és hora, que un cop per tots acabem de posar en clar aquesta reputació d'embustersos que'ls del Nort han carregat an els del Mig-dia. No n'hi ha de mentiders al Mig-dia. No n'hi ha ni a Nimes, ni a Marsella, ni a Tolosa, ni a Tarascó. L'home del Mig-dia, no menteix. S'enganya. No diu sempre la veritat, però ell sempre's pensa dir-la.. Les mentides que diu, no'n són. Són, com si diguessem, un miratge...

Un miratge!.. I si'm voleu comprendre del tot, aneu al Mig-dia, i ho veureu... Veureu que an aquell diable de terra, el Sol ho transforma tot, i ho fa tot més gran de lo qu'és. Veureu que les serralades, no més altes a la Provença que'l turonet de Montmartre, vos semblaràn gegantines; veureu que la Maison-Carre, de Nimes,—una joieta de vitrina—vos semblarà com *Notre Dame*. Veureu... Veureu, ai! que si

algun embustero hi ha al Mig-dia, es el Sol!.. El Sol, que tot lo que toca exagera. Què era Sparta an els temps del séu esplendor? Era un barri. Què era Atenas? Tot lo més, un poble de segon ordre!.. i ja veieu que al lluny de la historia, ens semblen viles immenses! És el Sol que les hi ha tornades!..

Vos estranyareu, ara, qu'el Sol, aquêt meteix Sol, caient sobre Tarascó, hagi pogut arribar a fer, del capità de vestimenta Bravida, el brau comandant Bravida? d'un nap, un baobab? i d'un home que casi ha estat a Shang-Hai, un home que ja's creu tornar-ne?

VIII

Les feres d'en Mitaine
Un lleó de l'Atlas a Tarascó
Terrible i solemniat entrevista.

VIII

LES FERES D'EN MITAINE UN LLEÓ DE L'ATLAS A TARASCÓ TERRIBLE I SOLEMNIAL ENTREVISTA

I ara, ja que vos havem presentat en Tartarín tal com era ane la seva vida privada, avans que la gloria li hagués besat el front, coronant-lo de llaurer vell; ara que ja vos havem contat la seva vida d'heroisme dins de sa vida modesta, sense alegries, sense penes, sense somnis i sense esperances, cuitém d'arribar a les fulles de la seva gran historia, i al remarcable fet que devia donar aixamples an el seu destí incomparable.

Fou un dematí a casa del armer Costecalde: En Tartarín de Tarascó ensenyava a uns aficionats el maneig de un fusell d'agulla, alla-

vors de gran novetat. Tot d'una's va obrir la porta i un d'aquells caçadors de gorres va entrar ab gran esverament a dintre de la botiga. Un lleó! Un lleó!... Espatarrament general, terror, empentes i tropell. En Tartarín desseguida va calar la baioneta, en Costecalde va correr a tancar la porta. Es volta el caçador, se'l pregunta, se li dóna pressa a parlar, i veus-en-aquí l'aigua clara. En Mitaine, en Mitaine ab les seves feres, tornant de la fira de Belcaire, havia consentit a parar-se uns quants dias a Tarascó, i acabava d'instalar-se a la plaça de la vila amb un bé de Déu de boes, de foques, de cocodrils i amb un superb lleó de l'Atlas.

A Tarascó un lleó de l'Atlas! Mai recordaven els més vells haver vist una cosa semblant. Conteu am l'orgull que's miraren els braus caçadors de gorres. El resplendiment que brillà an aquelles cares mascles. Les estretes de má silencioses que pels recons de la botiga anava donant en Costecalde! L'emoció fou tan imprevista, tan gran i tan fonda, que ningú sabia què dir, ni ningú trobava paraules...

Ni el meteix Tartarín en trobava. Groc, tremolós, amb el fusell d'agulla als dits, somiava dret, allí a devant del taulell. Un lleó. Un lleó de l'Atlas allí, allí a la vora, a dos passos d'allí meteix! Un lleó, es dir: la bestia més fera i més heroica per sobre de totes les

besties! el rei de les feres, el cap de caça dels seus somnis, quelcom com el primer galant de la companyia ideal, que a dins de sa imaginació representava tants bells dramas.

Un lleó, bona reira!

I com qui no diu res, de l'Atlas! Vaja, qu'això ja era massa pel nostre gran Tartarín!

Tot d'una li va pujar un ram de sangs que li va enrogir la cara!

Li van brillar els ulls. D'un gestic convulsionat, es va posar el fusell a l'espatlla i girant-se tot d'un plegat vers el brau comandant Bravida, antic capità de vestimenta, li digué amb una veu de tró: «Aném a veure això comandant.»

—Ep! Ep! El meu fusell! Que vos emporteu el meu fusell! es va atrevir a insinuar tímida-ment el nostre prudent Costecalde; però en Tartarín qui sap ont era; ja havia tombat el carrer seguit dels caçadors de gorres que caminaven am fieresa.

Quan varen arribar a la barraca hi havia ja molta gent. Tarascó, raça heroica, privada per massa temps d'espectacles sensacionals, havia entrat a casa en Mitaine i l'havia presa per assalt. Conteua la grossa *Madame* Mitaine si n'estava de contenta. Am traço kàbila, els braços nusos fins als colzes, amb un fuet a una mà i a l'altre un pollastre viu però pomat, la molt ilustre senyora feia els honors de la casa a tots els tarasconesos; i com qu'ella

també tenia lo que'n deien muscles dobles, casi'tenia tan d'èxit com els meteixos pensio-nistes.

L'entrada d'en Tartarín, amb el fusell a l'espatlla, va fer una mena de fredor!

Aquells bons tarasconesos que's passejaven tranquilament devant de les gabies de les feres, sense armes, sense desconfiança, sense sospitar cap perill, van tenir un esglai soptat, i es ben natural que'l tinguessin, al veure entrar a la barraca el gran Tartarín de Tarascó amb els seus enginys de guerra. Quin perill hi devia haver, quan ell, quan el meteix héroe... En un obrí i tancar d'ulls, tot el devant de les gabies va quedar fet un desert. Els infants cridaven de por, les dames miraven la porta, i fins l'apotecari Bezuquet va escabullir-se per darrera dient qu'anava a cercar un fusell.

S'ha de dir, i es veritat, que de mica en mica el posat de'n Tartarín els va tranquilisar bona cosa. Am calma, amb el cap alt, l'intrèpit tarasconès va donar la volta a la barraca; va passar sense aturar-se devant del safreig de la foca, va mirar de un ull despreciatiu la caixa llarga plena d'ordi aon la boa digeria, un pollastre sense plomes i crú, i per fí devant de la gabia del lleó's va plantar am feresa!

Vaia una solemnia entrevista! El lleó de Tarascó i el lleó de Atlas cara a cara! D'una

banda en Tartarín, dret, un genoll enfòra, apoiat de braços al rifle; de l'altre el lleó, un lleó gegant, revolcant-se sobre la palla, enso-pit, mirant de cua d'ull, am la gran perruca groga apoiada sobre les potes, i tots dos serens i mirant-se.

I veieu lo que són les coses! siga que'l fu-sell d'agulla el va posar de mal humor, siga que va ensumar un enemic de la seva metei-xa raça, el lleó que fins allavors havia mirat tot tarasconès amb el més sobirà despreci ba-dallant-los a tots a la cara, tot de cop va inco-modar-se. De primer va rondinar, després va murmurar am veu fosca, va aixamplar les un-gles i estirar les potes; després va aixecar-se, alçà el cap, espolsà la cabellera, i obrint una boca immensa's va dirigir an en Tartarín i va fer un bram formidable.

Un crit d'esglai va contestar-li. Tarascó, Tarascó en pes, esbojarrat, es va atropellar vers la porta! Tot-hom! dònnes, infants, camá-lics, caçadors de gorres, fins el brau coman-dant Bravida, hi van anar a parar a la porta! No més ell, en Tartarín de Tarascó, no's va moure. Allí's va quedar clavat, ferm i re-solt, devant per devant de la gabia, amb els ulls com llampecs i am la ganyota terrible que tot el poble coneixia. Al cap d'un moment, quan els caçadors de gorres, una mica més segurs pel posat d'en Tartarín i per la gruxa-ria del reixat, es van apropar al seu amo, van

sentir que murmurava, anant-se mirant el lleó:

« Això és una caça! »

I en Tartarín de Tarascó ja n'havia dit prou per aquell dia.

Santiago
Rusiñol
Obra completa

IX

Efectes estranys del miratge.

IX

EFFECTES ESTRANYS DEL MIRATGE

No sols n'havia dit prou aquell dia en Tartarín de Tarascó, sino que n'havia dit massa. L'endemà, en tota la vila no's parlava de res més que de la marxa d'en Tartarín a l'Algeria, per anar a caçar lleons!

Lectors estimats: vosaltres sóu testimonis, que'l bon home no n'havia dit ni una paraula, però ja sabeu lo qu'és el miratge!

I no's parlava de res més!

Al passeig, al cercle, a casa en Costecalde, la gent s'apropaven esverats!

—Altrament, ja deveu saber la noticia, al menos?

—Qu'altrament, en Tartarín ens marxa, al menos!

Perquè a Tarascó, tot comença per altra-
ment, que pronuncien *autrement*, i tot acaba
per *al menos*, i aquell dia molt més que altres,
hi havia cada *autrement* i cada *al menos*, que
feia trontollar els vidres.

L'home més sorprès de la vila, al saber que
marxava a l'Àfrica, va ser el mateix Tartarín.
Però lo qu'és la vanitat! En comptes de contes-
tar, senzillament, que no marxava! que mai
havia tingut intenció d'anar-se'n! el pobre
d'en Tartarín,—el primer cop que li van par-
lar del viatge,—va fer un posat evasiu... que
bé! bé!.. que quí sab!.. que devegades!.. El se-
gón cop, més acostumat a l'idea, va respon-
dre: que potser sí... que quí sab... i que era
probable! i a la tercera, que hi anava!

Per fí, al ser el vespre, an el cercle i a casa
d'en Costecalde, engrescat pèl *ponch a l'ou*, els
bravos i la llum; ubriagat pel xivarri que
la seva anada havia mogut per la vila, el des-
graciat va declarar i formalment, que estava
tip de caçar gorres, i que aviat marxaria a
perseguir els lleons de l'Atlas!

Aquesta declaració va ser acollida amb un
visca formidable, i vinga *ponchs a l'ou* altra
vegada, i estretes de mà, i més brindis, i mar-
xa de teieres, i gresca fins a mitja nit, a la
casa del Baobab!

Es clar qu'en Tartarín Sancho no va estar
gaire content! Aquesta pensada d'anar-se'n a
caçar lleons a l'Àfrica, li donava pell de galli-

na, i aixís que va entrar a la casa, mentre la serenada d'honor tocava sota les finestres, va fer an en Tartarín Quixot una escena esgarri-fosa. Que de locat, visionari, imprudent, re-boig, beneit, que allí estaven esperant tota mena de catastrofes, que naufragis, que reu-matismes, que febres negres i grogues, que dissenteria i pesta negra, que elefantiasis, i lo de més enllà, i lo altre, no va deixar res per dir-li!

Era inútil qu'en Tartarín Quixot, li jurés que no faria imprudències, que sempre aniria acotxat, que s'emportaria de tot! En Tartarín Sancho, ni menys se l'escoltava! El pobre home, es veia ja esbocinat pels lleons, colgat de sorra an el desert, com li havia passat an en Cambise; tant, que l'altre Tartarín, no més el va poguer calmar, explicant que no duia pres-sa, que aixó no era desseguida, i que quí sap si marxarien!

És natural, que un no s'embarca aixís com aixís, sense pendre precaucions, per una tal expedició! Bé's té de saber ont es và, què diable! L'home no és aucell per anar-se'n d'una volada!

Primerament, va volguer llegir am cuidado les relacions dels grans turistes que havien anat per l'Àfrica. En Mungo-Park, en Caillé, en Livingstone, en Henri Duveyrier, i els al-tres, i va veure tot llegint-los, que aquests in-trèpits viatgers, avans no's calçaven les san-

Sancho Pança
— Obr...

dalies, per aqueixes excursions llunyanes, no s'havien pas preparat poc temps, per suportar la fam, la sed, les marxes forçades, i les privacions de tota mena!.. En Tartarín, naturalment, va volguer fer lo meteix qu'ells; per de prompte, fòra aliments! Res de menjar! No més tastar que aigua bullida, i *aigua bullida*, a Tarascó, vol dir llesques de pa amb aigua calenta; un grà d'all, un brot de llorer. i un brotet de farigola, i amb aquest regim tan serio, ja podeu contar la ganyota que devia fer-hi el pobre Sancho!..

A l'entrenament d'aigua bullida, en Tartarín hi va afegir altres practiques prudentes. Per avesar-se a marxes llargues, voltar cada dematí, vintiset o vintivuit cops la vila, ja a pas llarg, ja a pas gimnastic, amb els colzes apropats al cos, i am dues pedres a les butxaques, com era us a l'antiguetat. Per fer-se a la frescor del vespre, a les boires, i a la rosada, baixar cada nit an el jardí, i estar-s'hi sol, fins a les onze, vigilant amb el fusell, darrera del baobab. I per fí anar a can Mitaine, mentres va haver-hi les feres. Tots els caçadors de gorres, que s'havien entretingut a casa d'en Costecalde, podien veure, allà a l'ombra, un home misteriós, que's passejava amunt i avall, darrera de la barraca.

Era en Tartarín de Tarascó, que s'anava acostumant a sentir, sense estremir-se, el bramular dels lleóns, en la nit fosca.

Santiago
Rusiñol
—Obra completa

X

Avans de la marxa

X

AVANS DE LA MARXA

Mentres en Tartarín s'entrenava per tots aquests medis heroics, tot Tarascó li tenia l'ull a sobre. No's parlava talment d'altre cosa. La caça a la gorra no anava més que a mitja marxa i les romances feien vaga. A casa en Bezuquet, l'apotecari, el piano es consumia a sota la funda verda, i les mosques s'hi assecaven panxa enlaire. L'expedició d'en Tartarín havia aturat fins els negocis.

S'havia de veure el succés que tenia el tarasconès, per creure-ho. Se'l disputaven, se'l arrencaven, se'l enmatllevaven i se'l robaven. L'honor més gran que podia tenir una senyora, era anar a veure les feres donant el braç an en Tartarín, i devant de la gavia del lleó

fer-se explicar com s'arreglaven per caçar aquestes bestiasses, aon s'havia d'apuntar, i a quantes passes, i si hi havia moltes desgràcies i etc., etc. i etc.

En Tartarín donava tantes explicacions com volien i li demanaven. Havia llegit en Juli Gerard, i coneixia la caça del lleó lo que's diu pel cap dels dits lo meteix que si hi hagués estat, i parlava d'aquestes coses am la més gran eloqüència.

Però aont estava més hermós era al vespre, quan dinava a casa el president Ladeveze. El brau comandant Bravida, antic capità de vestimenta, quan havien dut el cafè, apropiava les cadires i li feien explicar les seves caceres futures.

De colze en les estovalles i el nas dintre meteix del moka, allavores am veu commoguda l'hèroe contava els perills que l'esperaven allà baix!... Contava les llargues hores d'estar-se esperant en l'aguait, sense lluna, ane'ls aiguamolls pestilencials; els rius terribles que's trobaven enmatzinats per les fulles dels baladres, les neus, els sols de foc, els escorpins, les plujes i la plaga de la llagosta. Contava també els usos i les costums d'aquells lleonassos de l'Atlas, la seva mena de combatre, la seva força espantosa i la ferocitat terrible de quan era el temps de la cria.

Després exaltant-se per sa meteixa narració s'aixecava soptat de taula, feia un bot al mig

de la sala imitant el crit del lleó, el soroll de la carrabina i pan! pan! i vinga el xiulet de les bales, i pff, pff, movia les ales, roncava, cridava i feia caure les cadires.

Al vol de la taula tot-hom se tornava groc. Els homes feien anar el cap i es miraven ells amb ells; les senyores tancaven els ulls i feien xisclets de terror; els vells alçaven els bastons amb actitud de batalla, i en el quarto del costat els infants, que'ls fan anar al llit aviat, es despertaven esvarats al sentir aquells crits i fusellades, i com que tenien por volien que'ls portessin llum.

I mentres tant en Tartarín... no marxava.

XI

*Espasades, senyors; espasades, però no punyides
d'agulla*

XI

ESPASADES, SENYORS; ESPASADES, PERÒ NO
PUNYIDES D'AGULLA

Tenia realment l'intenció de marxar? És una qüestió tan delicada, que'ls historiadors d'en Tartarín es veuràn ben apurats per respondre-la.

El cas és que les feres d'en Mitaine feia tres mesos qu'eren fòra i en Tartarín no's movia. Aneu a saber si el nostre héroe, cegat per un altre miratge, s'afigurés de bona fè que ja hi havia anat a Argelia. Potser de tan explicar les caceres qu'havia de fer, s'imaginava haver-les fetes! No s'havia cregut de bona fè issar la bandera consular i pan! pan! tirar sobre els tartres?

Si, desgraciadament per ell, en Tartarín de

Tarascó era víctima del miratge, però aquèl cop els tarasconesos no hi creien. Quan als tres mesos d'esperar la gent va adonar-se que no havia fet ni una maleta, van començar a murmurar.

« Vaja, això serà lo de Sang-Hai » va dir somrient en Costecalde, i el mot de l'armer va fer forrolla en la vila. Ja no hi havia ningú que hi cregués am lo que deia en Tartarín.

Els mansos, els dropos, els homes com en Bezuquet, que una pussa els feia fugir i que no podien tirar un tir sense haver de tancar els ulls, van ser els més despietats. Al cercle, a l'esplanada, aturaven en Tartarín i li deien am tò impertinent:

Y altrament, quan és el viatge?

A la botiga d'en Costecalde, el seu parer ja no era un dogma. Fins els caçadors de gorres renegaven del seu *quefa*.

I per acabar-ho d'adobar si varen barrejar els epigrames. El president Ladeveze, que en les hores de platxeria feia alguna passada poética a les muses provençals, va compondre en llengua barruera una cançó que tingué gran éxit. Es tractava de un cert caçador que's deia mestre Gervasi, que tenia un fusell terrible, amb el qu'havia d'exterminar fins el darrer lleó de l'Àfrica, però per desgracia o per pega aquell diable de fusell era d'una mena estranya; se'l carregava i mai tirava.

« ¡Mai tirava! » Què tal l'alusió?

En un tancar i obrir d'ulls la cançó's va fer popular; i quan passava en Tartarín, tots els camàlics del moll, els cira-bòtes de la porta's posaven a cantar a chor:

*Lou füsioù de mestre Gervai
Toujou lou cargon, toujou lou cargon
Lou füsioù de mestre Gervai
Toujou lou cargon, part jamais.*

Però això sí, ho cantaven de lluny per respecte als... muscles dobles.

Oh flagilitat de Tarascó, quan comença a anar tip d'una cosa!

E! gran home feia veure que no veia, que no sentia res de lo que deien, però an el fons de la seva ànima, aquesta guerra civil, sorda, terrible i emmatzinada'l feria molt! Molt, el feria! Sentia que Tarascó li relliscava dels dits, que l'aura de la popularitat se'n anava vers els altres, i això el feia sofrir molt; el feia sofrir horriblement an en pobre Tartarín!

Qu'es bó de seure's a la taula del ranxo de la popularitat! però quin escaldament quan es vessa!

Apesar dels sofriments el nostre Tartarín somreia i duia la vida de pau com si no hagués passat res.

Però, tan meteix, alguna vegada, la careta d'alegra tan-se'm-endóna, am que per fieresa s'havia tapat la cara, li queia de cop, i allavo-

res en comptes del riure, el dolor i l'indignació se li veien ben clarament.

Aixís és que un dematí qu'aquells petits cira-bòtes cantaven sota ses finestres: *Lou füsioù de mestre Gervai*, i que les veus dels miserables van arribar fins an el quarto aont el gran home s'afeitava (en Tartarín duia barba, però com que se li tornava massa espessa la tenia de vigilar) va obrir la finestra violentment i traient tót el cos, en camisa, amb estrenya-caps i tot plè de blanc de sabonera, va cridar am veu formidable onejant la bronja i la navaja:

«Espasades, senyors; espasades! .. Però prou punyides d'agulles!»

Paraules dignes de l'història, que no tenien altre tara que ser endreçades a jan-futres, petits com la capsa del llustre! a gentilhoms incapaços de saber manejar una espasa!

XII

De lo que fou dit a la caseta del Boabab

XII

DE LO QUE FOU DIT A LA CASETA DEL BAOBAB

Entre la sublevació general, l'exèrcit es l'únic qu'aguantava ferm al costat de'n Tartarín.

El brau comandant Bravida, antic capità de vestimenta, continuava tenint-lo en el meteix respecte de sempre. «Es un gran punt!» s'havia entoçunit a dir: i el parer del capità'm penso que valia tan com el del apotecari Bezuquet. Ni una sola volta el comandant havia fet cap alusió an aquell viatge a l'Àfrica, però quan el rum-rum va ser prou públic es va decidir a parlar.

Un vespre el malaventurat Tartarín estava sol en el seu quarto, pensant ay! en coses tristes, quan va veure entrar el comandant,

serio, am guants negres i cordat fins a les orelles.

«Tartarín» va dir l'antic capità am tota l'autoritat: «Tartarín, teniu de marxar», i a sota el marc de porta's va quedar tiesso i gran com l'imatge del deber.

Tot lo que tancaven les paraules «Tartarín, teniu de marxar» ho va comprendre clarament en Tartarín de Tarascó.

Va alçar-se tot groc, va mirar de un ull enternit aquell hermós quarto dels seus somnis, tan reclòs, tan íntim, tan plè de caliu i de llum, aquell silló tan ample i tan cómodo, aquells llibres i aquella catifa, les grans cortinetes blanques penjant d'aquella finestra, de aont es veien tremolosos els branquillons del jardinet; i avançant vers el comandant li agafà la mà, li va estrenyer am tota la seva energia i amb una veu estoica però plorosa, li va dir: «Marxaré, Bravida!»

I tal dit tal fet, va marxar. Això sí, no va marxar desseguida. Bé havia de preparar-se.

De prompte va encomanar a casa en Bompart dos baguls forrats de cuiro, ab una placa llarga al devant que duya aquesta inscripció:

TARTARÍN DE TARASCÓ CAIXA D'ARMES.

Pels forros i pel gravat tan sols ja's va haver de menester molt temps. Després va en-

carregar a casa en Tastavin un magnífic album de viatge per escriure-hi les impressions, perquè també es pensa pel camí encare que's cassi al lleó ¡què diable!

Després va fer venir de Marsella tot un carregament de conserves; després pastilles de *Pemmican* per fer caldo, una tenda-abric de un nou model, montant-se i desmontant-se al minut; botes de mariner, dos paraigues, un water-proof, dugues ulleres blaves per prevenir les opthalmies, i per fi l'apotecari Bezuquet li va confeccionar una farmacia petita però trasportable, entatxonada de canfre, d'arnica, d'espara-drap i de vinagre dels quatre lladres.

Pobre Tartarín! Cregueu que no feia per ell aquesta remenamenta, però esperava a copia de precaucions i d'atencions delicades, arribar a calmar an en Tartarín Sancho, que desde que lo de marxar era cosa decidida, no estava tranquil nit ni dia.

XIII

La marca

XIII

LA MARXA

Per fi va arribar el jorn solemniat. El gran dia.

Desde l'auba, s'havia llevat tot Tarascó, omplint el camí d'Avinyó i els vols de la caseta del Baobab.

Per tot arreu gent: per les finestres, per les teulades, i dalt dels arbres. Allí mariners del Ròden, camalics, cira-bòtes, burgesos, escombraires, els del cercle, i tot el poble; després gent de Belcaire, que havien passat el pont; recaders dels arrabals, carretes tirades per vaques, bremadors dalt d'hermoses mules, guarnides de llaços, de flocs, de cascabells, de nusos, i de campanetes, i fins de tant en tant noies d'Arlés, que havien vingut empolaina-

des amb un llaç blau voltant-les la testa, muntades amb els seus galants, a la gropa dels caballets color de cer que's crien a la Camarga.

I tota aquesta munió, s'apretava, s'empenyia a la porta d'en Tartarín, d'aquest bon senyor Tartarín, que se'n anava al país del Moro, no més per matar lleons.

Per Tarascó, l'Argelia i l'Àfrica, la Grècia, la Persia i la Turquia, i fins la Mesopotàmia formen com un país perdut, un país casi mitològic, i d'això se'n diu «el Moro»! (1)

Al mig d'aquesta gentada, els bons caçadors de gorres no paraven ni un moment; anaven, venien, orgullosos del triomf del seu quefe, i deixant darrera seu com una ratlla gloriosa!

Devant de la casa del Baobab hi havien dues carretes... De tant en tant la porta de la casa s'obria, i es podien veure algunes persones que's passejaven gravement a dintre del jardinet. Passaven homes amb baguls, amb caixes, i amb sacs de nit, i els anaven apilotant a dintre de les carretes.

A cada nou bulto que sortia, la multitud tremolava. En veu alta s'anaven dient els objectes: «Això, és la tenda-abrig. Això, les conserves, les caixes d'armes, la farmàcia,» i els bons caçadors de gorres anaven fent la explicació...

(1) Els Teurs, (Turces). Posém el Moro, perquè aquí té una significació semblant.—*N. del T.*

Tot d'una, per allí a les deu, la gentada va fer moviment. Les frontices de la porta del jardí's varen obrir am violència.

—És ell! És ell!—va cridar tot-hom.

I verdaderament, era ell.

Ell, que quan va ser an el replà, va fer arrencar un crit a tot-hom:

—És un moro!

—I porta ulleres!

I era cert! En Tartarín de Tarascó havia cregut obligatori, de desde'l moment que anava a Alger, de posar-se'l trajo algerí. Ample pantalon dels inflats, ermilla am botons de metall, dos pams de cinturó carmesí que li voltessin el ventrell, el coll nú, el front afeitat, i *chechia* al cap, es dir: fez turc, d'una mida extraordinaria, amb una borla penjant, que allí hauriau vist lo qu'és una borla! Després dos fusells: o sia un fusell a cada espatlla; un gran ganivet de caça a dintre del guarda-ventres; un revolver a les anques, gronxant-se continuament dintre d'una funda de cuiro, i, per de prompte, res més. És dir, res més: em descuidava les ulleres. Dugues colossals ulleres blaves, d'aquellas fetes espesses per mitigar el posat terrible que hauria pogut tenir el nostre héroe.

«Visca en Tartarín!» «Visca en Tartarín!» va udolar talment el poble aixís que'l va veure sortir, i el gran home va somriure, i si bé no va saludar, va ser per motiu dels fusells

que li feien molta nosa. Ademés, ja'n podia tenir experiència de lo qu'és la estima popular, i quí sab, si allà ane'l fons de la seva ànima els arribà a maleir aquells terribles compatriotes, que l'obligaven a marxar, i a deixar ¡ai! la seva casona, amb aquelles parets tan blanques i aquelles persianes tan verdes!. Però això no se li notava.

Serè i altiu, encare qu'esgrogueit, va avançar fins a la entrada, es va mirar les carretes, i veient que tot estava a punt, va pendre magestuosament el camí de l'estació, sense girar-se ni una volta vers la casa del Baobab. Seguien darrera d'ell, el brau comandant Bravida, antig capità de vestimenta, el president Ladeveze, l'armer Costecalde, tots els caçadors de gorres, i les carretes, i el poble.

An el anden, el quefe d'estació l'esperava, (un vell africà de 1830), i li va estrényer la mà am calor, varis cops.

L'expres París-Marsella encare no havia arribat. En Tartarín i l'estat major, van entrar a la sala d'espera, i per evitar les empentes, quan tots varen haver entrat, el quefe d'estació en persona, va fer tancar les portelles.

Un quart d'hora's va passejar en Tartarín, amunt i avall de la sala, entre'ls caçadors de gorres. Els parlava del séu viatge i de la caça, i els prometia enviarlos-hi pells. S'inscribien una pell ane'l carnet, com qui apunta una contra-dança.

Tranquil i bò lo mateix que Sócrates, avans de beure la cicuta, l'intrepit tarasconès, tenia un mot per cada hú, i un somriure per tot-hom. Parlava sencillament, afable. Qualsevol hauria dit, que avans de marxar allí aont anava, volia deixar derrera séu, com una cúa de gracia, d'anyorança, i de bons records. De sentir parlar aixís al séu *jefe*, tots els caçadors de gorres, tenien els ulls plens de llagrimes, i fins n'hi havien alguns, com el president Ladeveze i l'apotecari Bezuquet, que'l corcò del remordiment els treballava per dintre.

Allí an els recons, ploraven els moços de la carga; a la part de fòra, el poble mirava per entre'l reixat, i cridava: *Visca en Tartarín!*

Per fi va tocar la campana. Se sentí un rodament sord, un xiulet estrident que va fer tremolar les voltes, i *al coche!* tot-hom *al coche, señores!*

«Adéu, Tartarín!.. Adéu, Tartarín!.. Adéu!»

Adéu, tot-hom; murmurà el gran Tartarín, i sobre les galtes den Bravida, va fer un petó a Tarascó!

Després es va llençar a la via, i va entrar a un vagó, que anava plè de parisenques, que al véurer arribar aquell home, tan estrany, i tan armat de carrabines i revolvers, van creure morir d'esglai!

XIV

El port de Marsella

XIV

EL PORT DE MARSELLA

Era el 1.er de decembre de 186... a mig-dia feia un sol d'hivern provençal; un temps clar, brillant i magnífic, quan els marsellesos esvartats varen veure desembarcar al mig de la Canebière, un moro, però allò que se'n diu un moro. Com aquell no n'havien vist mai cap, i Déu sap si n'hi han a Marsella!

El moro de que's tracta, naturalment era'n Tartarín, el gran Tartarín de Tarascó; que anant-se'n cap avall dels molls seguit de les caixes d'armes, de la farmacia i de les conserves, cercava l'embarcader de la companyia Tonache i el barco «Le Zuave», que devia endur-se'l... enllà.

Xiulant-li encare en les orelles els aplaudiments tarasconesos, borratxo de la llum del cel i de la flaire del mar, caminava radiant amb els fusells a les espatlles, el cap alt i mirant am tota la vista aquell merevellós port de Marsella, que veia per primera volta i que talment l'enlluernava. El pobre home's creia sommiar. Li semblava que's deia Silvat el mariné, i qu'anava caminant per una d'aquelles viles fantàstiques que hi han a les *Mil i una nits*.

Fins aont arribava la vista allò era un lligament de pals, d'entenes i de lligams creuant-se per tot arreu. Allí senyeres de tots els països del món: senyeres russes, sueques, gregues, tunecines i americanes. Allí els bastiments davant del moll amb els pals mirant enlaire lo meteix que baionetes. A sota les naiades, les deeses, les mares de Déu, i els mascarons de proa esculturats que donen el nom ane'ls barcos; i tot menjat per la mar, rovellat i goteijant. Aquí i allà, entre'ls bastiments, un boçí de mar tacat d'oli, entre l'entrelligat de les vergues un esvart de blanques gavines fent hermoses taques blanques sobre la blavor del cel, i bailets a tot arreu cridant en tota mena de llengües.

An el moll, entre les aigües que baixaven de les fabriques de sabó, fent reguerons verds i espeços, negrosos i carregats d'oli, tot un poble de carrabiners, de recaders, de camalics,

amb els seus carros tirats per cavalls petits de Córcega.

Arreu magatzems extranys, plens de coses impossibles. Aquí i allà barraques fumades amb els mariners coent el dinar; marxants de pipes, marxants de micos, de cotorres, de teles de vela; un encant de coses fantàstiques, aon s'instalaven barrejades grans llanternes de color d'or al costat de galledes velles; canons vells al costat d'àncores desdentades; cordes velles i corretjes velles al costat de torna-veus vells, de xarxes, d'ams del temps den Joan de Bart o de l'época den Duguay-Trouin. Les venedores de musclos esvalotaven arrupides a devant de les petxines, i passaven per tot mariners portant un pot de quitrà, o la caçola fumant, o cistells plens de grans pops qu'anaven a rentar a la font.

Arreu un apilotament prodigiós de mercaderies de tot género: sedes, minerals, trens de fusta, salmons de plom, sucres, fruites, regallessia i canya de sucre. L'orient i l'occident barrejat. Pilots de formatges d'Holanda qu'allí meteix am les mans els tenyien de roig els genovesos.

Allí, més lluny, el moll del blat. Camalics descarregant de sobre de grans bastides, els sacs de blat, que com un riu d'or relliscaven suaument per entre una fumera róssa. Els homes am fer vermell anaven marcant l'embelatge i carregant-lo en carretes que s'anaven

allunyant, seguides d'un regiment d'infants, de dones i de marrecs amb els seus cistells i cabaços. Més lluny la dársena de carenar, amb els barcos ajeguts sobre un costat, que'ls cremaven amb encenalls per treuren les algues del mar; amb els pals mullant-se a ne l'aigua, amb una gran flaire de resina i el picar dels calafats, blindant el casque del navili amb amples plaques de coure.

Devegades entre'ls pals hi havia una clariana, i allavores en Tartarín veia l'entrada del port am l'anar i venir dels vaixells. Una fragata inglesa que marxava cap a Malta, elegant i neta, amb els oficials duent guants grocs; un brick marsellés fondejant entre crits, renecs i esvalot, amb un capità gros al darrera, d'americana i barret de seda, manant la maniobra en provençal. Barcas que se'n anaven corrent am totes les veles esteses, i altres allà baix, al lluny, qu'arriben poc a poc, en plè sol, com si caminessin enlaire.

I per tot un soroll terrible, i un rodar de carros, i «oh hissa» i mariners, i renecs, i cants i xiulets dels vapors, i els tambors i les trompetes arribant del fort san Joan i del fort san Nicolao, del *des accoules*, del de san Víctor, i per sobre de tot el mistral que feia tots els sorolls, tots els crits i totes les veus, i rodava, i empenyia, confonent-se am si meteix i fent una musica folla, selvatje, hermosa i heroica, com una banda magestuosa que do-

nava dalit de marxar, d'anar lluny i de tenir ales.

Al sò d'aquesta grandiosa orquesta l'intrèpit Tartarín va marxar vers el país dels lleons de l'Atlas.